

KLIMA - KRAJINA - POVODÍ

IMPLEMENTACE ADAPTAČNÍCH OPATŘENÍ VE SVĚTLE PRÁVNÍCH A DOTAČNÍCH SOUVISLOSTÍ

DOTAČNÍ ČÁST

Mgr. Zdeněk Poštulka, M.Sc.

Prosinec 2012

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Úvod	3
1. Popis základních krajinných segmentů z hlediska adaptací.....	3
1.1 Zalesněná povodí.....	3
1.2 Říční krajina	4
1.3 Plocha zemědělských povodí.....	5
2. Popis dostupných dotací pro jednotlivé segmenty	7
2.1 Zalesněná povodí.....	7
2.1.1 Operační program životní prostředí (OPŽP).....	7
2.1.2 Program rozvoje venkova (PRV)	7
2.1.3 Lesnicko-environmentální platby: Zlepšování druhové skladby lesních porostů....	7
2.1.4 Platby v rámci NATURA 2000 v lesích: Zachování hospodářského souboru lesního porostu z předchozího produkčního cyklu	8
2.1.5 Program obnovy přirozených funkcí krajiny	8
2.2 Říční krajina	8
2.2.1. OPŽP	8
2.2.2 Program rozvoje venkova	9
2.2.3 Programy Ministerstva zemědělství.....	9
2.3 Plocha zemědělských povodí.....	10
2.3.1 OPŽP	10
2.3.2 Program rozvoje venkova	11
2.3.3 Program obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK)	12
2.3.4 Přímé platby SZP (platby I. pilíře Společné zemědělské politiky)	12
3. Návrh změn hodnocených dotačních titulů.....	13
3.1. Zalesněná povodí.....	13
3.1.1. Operační program životní prostředí (OPŽP).....	13
3.1.2 Program rozvoje venkova (PRV)	13
3.1.3 Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny	14
3.2 Říční krajina	14
3.2.1 OPŽP	14
3.2.2 Revitalizační projekty Programu rozvoje venkova	15
3.2.3 Programy MZe	15
3.3 Plocha zemědělských povodí.....	17
3.3.1 OPŽP	17
3.3.2. Program rozvoje venkova	17
3.3.3 Program obnovy přirozených funkcí krajiny, podprogram 115 165 – Podpora adaptace nelesních ekosystémů.....	19
3.3.4 Přímé platby SZP (platby I. Pilíře Společné zemědělské politiky)	19
4. Závěrečná doporučení: Systémový (integrováný) přístup	20
5. Literatura.....	22

Úvod

Cílem této studie je popsat a analyzovat dotační tituly využitelné pro účely adaptace krajiny na změny klimatu. Na tuto část studie navazuje návrh doplnění a změn dotačních titulů. Přehled hodnocených opatření je řazen podle základních krajinných segmentů, jimiž jsou plocha zemědělských povodí, lesních povodí a vodní toky včetně pramenišť. Hlavními využitelnými finančními nástroji jsou Operační program životního prostředí (OPŽP), Program rozvoje venkova (PRV), Program obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK), Program prevence před povodněmi (PPPP) a přímé platby Společné zemědělské politiky (SZP). Jelikož v roce 2013 bude ukončeno čerpání dosavadních zdrojů EU a návazně patrně dojde i k úpravám v národních dotačních schématech, cílem studie je popsat nedostatky v nastavení současných dotačních nástrojů a navrhnout doporučení k jejich doplnění a zlepšení jejich harmonizace.

1. Popis základních krajinných segmentů z hlediska adaptací

1.1 Zalesněná povodí

Určité části lesních porostů mají nevyhovující prostorovou strukturu a/nebo druhové složení. Zejména u smrkových porostů lze v důsledku změn klimatu očekávat vyšší náchylnost ke kalamitám způsobeným biotickými i abiotickými faktory. Další aktuální potřebou je obnova lužních lesů ve vymezených záplavových územích, jak to navrhuje nově schválená Klíčová akce 9 Národního lesnického plánu. O některých aspektech zalesňování zemědělských půd pojednává rovněž kapitola 3 a 4 této studie. Problematika adaptačních opatření a jejich návrh pro lesnický sektor je velice novým tématem, v posledních letech dochází k formulaci politiky EU jako celku (1. 4. 2009 byla vydána Bílá kniha „Přizpůsobení se změně klimatu: směřování k evropskému akčnímu rámci“, a v rámci opatření Bílé knihy byla 1. 3. 2010 přijata Zelená kniha: „Ochrana lesů a související informace v EU – příprava lesů na změnu klimatu“).

V ČR se adaptačními opatřeními, jako jedním z témat v rámci celkové strategie boje s klimatickou změnou, zabývají strategické dokumenty Ministerstva životního prostředí, jako je „Strategie přizpůsobení se změnám klimatu v podmínkách ČR“ (vydána v roce 2009 jako schválená osnova pro rozpracování konkrétních opatření jednotlivými rezorty) nebo „Politika ochrany klimatu“ (která má být předložena vládě ke schválení na podzim t.r., a která je aktualizací „Národního programu na zmírňování změny klimatu“ z roku 2004).

V oblasti lesního hospodářství se klimatické změně věnuje pouze „Národní lesnický program pro období do roku 2013“ (předkládaný společně Ministerstvem zemědělství a Ministerstvem životního prostředí). Samostatně pro tuto oblast nebyla žádná strategie pro adaptace na změny klimatu vytvořena.

Vhodná opatření pro lesnický sektor by měla být podrobněji rozpracována ve zmíněné „Strategii přizpůsobení se změnám klimatu v podmínkách ČR“. Tento strategický dokument měl být dokončen na podzim 2011, dosud se tak nestalo. Dokud nebudou hotovy tyto Rámcové dokumenty, není možné předjímat podobu nových dotačních titulů.

Výše uvedené materiály obvykle specifikují adaptační opatření, směřující ke zvýšení druhové, prostorové a genetické diverzity lesních ekosystémů, uplatnění šetrnějších způsobů hospodaření, eliminaci tlaku zvěře apod. Menší důraz je prozatím kladen na změnu škod způsobených

melioracemi, předcházení těžebně dopravní erozi apod. Bude třeba více finančních prostředků věnovat obnově vodního režimu lesů a posílení hydrologických funkcí ucelených lesních povodí se snahou provázat lesní hospodářské plánování s požadavky na ochranu vodních útvarů, a to zejména v návaznosti na transpozice Rámcové směrnice EU o vodách¹ a tzv. Povodňové směrnice EU².

Dle Strategie přizpůsobení změně klimatu v podmínkách ČR, kterou MŽP vydalo v roce 2009, jsou pro lesní sektor důležitá následující fakta a principy:

Pravděpodobné dopady klimatické změny na lesní ekosystémy

Působení klimatické změny na lesní ekosystémy bude v podmínkách ČR poměrně vážným problémem vzhledem k charakteru porostů - převažující stejnověké smrkové monokultury nelze z hlediska životaschopnosti lesa a zachování biodiverzity považovat za stabilní ekosystémy, které mohou být odolné vůči vnějším negativním vlivům. Tyto porosty jsou náchylnější na invazi patogeny i škůdci. Nejvýznamnějším rizikovým faktorem v těchto porostech je z hlediska klimatických změn sucho, kdy bez urychlené náhrady přirozenou dřevinnou skladbou bude docházet k rychlé mineralizaci humusových horizontů a s tím související uvolňování skleníkových plynů do atmosféry, negativnímu ovlivnění vodního režimu, nebezpečí eroze atd. Rovněž v důsledku zvyšování průměrných teplot bude pravděpodobně docházet k posunu hranic lesních vegetačních stupňů do vyšších nadmořských výšek.

Principy opatření zmírňujících dopady klimatické změny v lesním hospodářství

Z hlediska adaptačních opatření má zásadní význam stabilizace uhlíkových zásob v biomase zdravých porostů přírodě blízké struktury, včetně zavedení přírodě bližších forem hospodaření, čehož lze dosáhnout aplikací těchto postupů:

- Zvýšení druhové, prostorové a genetické diverzity lesních ekosystémů (redukce smrku a zvýšení podílu listnatých dřevin a jedle, zvyšování prostorové a genetické diverzity porostů).
- Uplatnění šetrnějších způsobů hospodaření a eliminace tlaku zvěře (upřednostnění nepasečné formy hospodaření, hospodaření reflektující přírodní procesy a přirozenou skladbu lesa, podpora přirozené obnovy lesa, optimalizovat počty zvěře)
- Omezení dalších stresorů zhoršujících důsledky klimatické změny (náprava škod způsobených melioracemi, péče o půdu, omezení mechanického poškozování porostů)
- V rámci lesnické typologie posoudit možné změny a posuny lesních vegetačních stupňů a úpravu rámcového vymezení cílových hospodářských souborů
- Přiměřené využití potenciálu rychle rostoucích dřevin na nelesní i lesní půdě, zvýšení osvěty a odborné kompetence odpovědných pracovníků, zajistit průběžný monitoring lesních ekosystémů

1.2 Říční krajina

Nivy přirozených vodních toků ve srovnání s nivami toků regulovaných zadržují mnohem větší množství vody, a to zejména díky vyšší členitosti povrchu přírodě blízkých niv, tj. množství odstavených ramen a sníženin, které se při povodních plní vodou. Pokud je navíc v nivě lužní les,

1 Směrnice 2000/60/ES, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky.

2 Směrnice 2007/60/EC o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik.

který svou vyšší drsností povrchu zpomaluje odtok a zvyšuje hladinu povodňového rozlivu, množství zadržené vody výrazně vzrůstá. Průměrné zvýšení hladiny zadržované vody u obnoveného lužního lesa (ve srovnání s polem) je 61 cm, což u jednoho hektaru lužního lesa znamená nárůst retence o 6100 m³. Obnova 8 ha lužního lesa zpomalila příchod vrcholu povodně v průměru o 22 minut (Defra, 2008). Podle výzkumu je možné na 283,5 ha záplavového území řeky Lužnice v přírodě blízké nivě zadržet 2,3 mil. m³ vody, kdežto v uměle transformované nivě s regulovaným vodním tokem se zadrží pouze 0,83 mil. m³ vody, to znamená pokles retence o 74% a návazně vyšší ohrožení sídel níže po proudu řeky (Pithart, 2010). Velký význam mají však také prameniště a pramenné úseky vodních toků. Ačkoliv jejich jednotlivé segmenty jsou plochou poměrně málo rozsáhlé, jejich celková plocha předčí plochu niv vodohospodářsky významných vodních toků a je proto namístě zabývat se jejich revitalizací.

Strategie přizpůsobení změně klimatu v podmínkách ČR, kterou MŽP vydalo v roce 2009 navrhuje pro říční krajinu následující opatření:

Návrhy opatření v pramenných oblastech

- V oblasti vodního hospodářství je nutné stabilizovat vodní režim v krajině, nečinnost způsobí velké prohloubení problémů a několikanásobné zvýšení nákladů na jejich budoucí odstranění.
- Systém malých vodních nádrží s maximálně velkým ochranným prostorem a systém suchých poldrů.
- Opatření zvyšující retenci vody v krajině (obnova drobných nádrží a rybníčních soustav, obnova mokřadů a pramenišť, eliminace meliorací).

Návrhy opatření na tocích a nivách

Na tocích a v nivách by měla být realizována taková opatření, která zpomalí odtok z povodí, umožní komunikaci povrchové a podzemní vody, zlepšit podmínky pro život vodních organismů, samočisticí schopnosti toku a zvýší protipovodňovou ochranu. Je potřeba realizovat taková revitalizační opatření, která umožní přirozenou korytotvornou činnost toků

- Revitalizace toků a niv
- Ochrana niv a záplavových území (zejména funkční zamezení jejich zástavby)
- Realizace přírodě blízkých i technických protipovodňových opatření (přirozené rozlivy, suché poldry atd.)

Opatření zlepšující kvalitu vod a její ochranu

- Ochrana lesní a zemědělské půdy proti vodní erozi a rychlému povrchovému odtoku (trvalý vegetační pokryv, diverzifikace velkých bloků zemědělských kultur, zvětšení počtu malých vodních ploch v povodí, zvýšení ploch mokřadů atd.)
- Racionální hospodaření s vodou a vodními zdroji

1.3 Plocha zemědělských povodí

Rozsáhlé části zemědělské krajiny jsou postiženy nadměrnou mírou zornění, mnohde došlo k rozorání luk, pastvin a porostů dřevin, což se projevuje zvýšením vodní eroze a nedostatečnou schopností krajiny zadržovat vodu. Bílá kniha přizpůsobení se změně klimatu EU (2009) k otázce adaptací zemědělské půdy konstatuje: „Vezmeme-li v úvahu předpokládané dopady změny klimatu na evropské hydrologické systémy, stanoviště a biologickou rozmanitost, budou ekosystémy na zemědělské půdě hrát ústřední roli a musí přispívat k celkové odolnosti vůči změně klimatu.

Zemědělství například může napomáhat při obhospodařování povodí, ochraně stanovišť a biologické rozmanitosti a rovněž při zachování a obnově multifunkční krajiny. Migraci druhů může mimo jiné usnadnit vytvoření sítí biokoridorů pro volně žijící živočichy na zemědělské půdě a schopnosti pastvin zadržovat vodu lze využít pro snížení nebezpečí záplav. Potenciální úlohu zemědělství při vytváření takovéto „ekologické infrastruktury“ je nutné uznat a dále posilovat. Současná agroenvironmentální opatření k tomuto cíli přispívají, ale nemohou vždy dostatečně zajistit propojení mezi oblastmi ochraňujícími biologickou rozmanitost. V této souvislosti se lze domnívat, že napomáhat úspěšnému přizpůsobování by mohla opatření v oblasti rozvoje venkova jdoucí v územním měřítku nad rámec jednotlivých zemědělských podniků“.

Strategie přizpůsobení změně klimatu v podmínkách ČR, kterou MŽP vydalo v roce 2009 uvádí pro zemědělský sektor následující fakta a principy:

Pravděpodobné dopady klimatické změny na zemědělství

Správné obhospodařování zemědělské půdy je velmi důležité, neboť má zásadní vliv na zadržení vody v krajině. Voda je jednou ze základních složek krajiny a je nejvíce ohrožena dopady klimatické změny. V rostlinné výrobě lze v důsledku zvyšování průměrných teplot předpokládat urychlení nástupu fenologických fází a prodlužování vegetačního období. Mezi očekávané změny klimatu bychom mohli zařadit zvýšení úrody v převážné většině středních šířek. To však je podmíněno eliminací chorob a škůdců zvýšenou chemickou ochranou. Bude problematické zajistit dostatečné množství vody pro opodstatněné závlahy z důvodu snížení srážkových úhrnů v letním období.

Principy opatření zmírňujících klimatickou změnu v zemědělství

- Realizace opatření k zadržení vody v ploše a omezení eroze (vhodné způsoby obhospodařování, zmenšení rozsahu erozně ohrožených ploch realizací sítě krajinných prvků), zvyšování organické hmoty v půdě
- Postupné zvyšování nároků na ekologicky šetrné obhospodařování zemědělské půdy (standarty GAEC)
- Udržení vody v krajině pro potřeby opodstatněných závlah
- Eliminace hrozeb rozšíření chorob a škůdců na zemědělsky obhospodařované půdě

Plocha zemědělských povodí

Vodní bilance v krajině bude velmi poznamenána dopady klimatické změny. Jedná se v podstatě o nejdůležitější oblast, která se promítá do většiny ostatních témat. Dopady změny klimatu na vodní bilanci krajiny se budou projevovat zejména vyšší frekvencí výskytu extrémních hydrologických jevů (povodněmi a suchem), ve změnách režimu povrchových i podzemních vod, zásobních objemů vodních nádrží a v kvalitě povrchových vod. Menší průtoky řek kromě problémů s kvalitou vody ovlivní také na vodní dopravní síť a zavlažování v zemědělství. Růst teploty vzduchu způsobí zvýšení eutrofizace vodních nádrží a pokles množství kyslíku, samočisticí schopnost se naopak sníží. Pokles hladiny v tocích bude spojen s poklesem výšky hladiny podzemní vody, zmenší se dotace vláh v půdě vztláním podzemní vody, klesne vydatnost vodních zdrojů, proces povede k průběžnému vysušování krajiny a zániku mokřadů.

Principy opatření zmírňujících klimatickou změnu ve vodním hospodářství

V oblasti vodního hospodářství je nutné stabilizovat vodní režim v krajině, nečinnost způsobí velké prohloubení problémů a několikanásobné zvýšení nákladů na jejich budoucí odstranění. Opatření ke zpomalení a snížení plošného povrchového odtoku (delimitace kultur, protierozní střídání plodin, vhodné osevní postupy, lesnicko - pěstební opatření, biotechnická a agrotechnická protierozní opatření - meze, průlehy, příkopy apod. doplněné vhodnou výsadbou trvalé zeleně).

2. Popis dostupných dotací pro jednotlivé segmenty

2.1 Zalesněná povodí

2.1.1 Operační program životní prostředí (OPŽP)

OPŽP Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur

OPŽP se zaměřuje zejména na opatření zlepšující stav lesních porostů, za určitých okolností je možné z OPŽP financovat i opatření na revitalizaci lesních povodí a lesních vodních toků. OPŽP umožňuje především převádět porosty s nevhodným druhovým a věkovým složením a měnit je na porosty s bohatší druhovou a věkovou strukturou a v zemědělské krajině umožňuje zakládání porostů dřevin a lesních porostů. Oblast podpory 6.3. se cíleně zaměřuje na posílení ekologické stability krajiny, a to mimo jiné zvyšováním stability lesních ekosystémů. Tato oblast podpory napomůže k regeneraci a zlepšení druhové a věkové skladby lesů. Celkový efekt opatření významně přispěje ke zvýšení ekologické stability krajiny. Realizace této oblasti podpory je součástí naplňování cílů stanovených ve Státní politice životního prostředí 2004 – 2010, Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR, Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky a Strategii udržitelného rozvoje České republiky. Opatření je podporováno v biocentrech a zvláště chráněných územích a lesích poškozených imisemi (A-C) na lesních majetcích. Minimální výše dotace je 1 milion Kč.

2.1.2 Program rozvoje venkova (PRV)

Dlouhodobým problémem lesnických dotací PRV obecně je jejich malé přispění k environmentálním cílům. V dalším programovém období by měla být zvýšena dotace lesnicko-environmentálních plateb a plateb NATURA 2000 a podpory přirozené obnovy či výběrného hospodaření a ekologicky vhodného zalesňování orné půdy. Prozatím se investovalo zejména do harvestorů a udělala se spousta kapacitních lesních cest. Z prostředků PRV se dokonce odvodnilo několik lesních mokřadů, bylo podpořeno i mnoho projektů, které vedly k zalesňování krajinné mozaiky monokulturami smrku. Projekty zalesňování obecně vítáme, ale musí být podpořeny výhradně na erozi a záplavami ohrožené orné půdě a pouze odpovídajícími druhy, např. i s podporou přípravných dřevin a využitím spontánní sukcese. Program rozvoje venkova naštěstí disponuje i několika platbami, které podporují citlivější lesní hospodaření a zejména zlepšení druhové skladby lesních porostů. Níže zmíněné dotační tituly představují slibný začátek, ale zatím zcela nenaplňují možnosti, které PRV v lesnickém sektoru má.

2.1.3 Lesnicko-environmentální platby: Zlepšování druhové skladby lesních porostů

Opatření zavedené v roce 2009 přispěje k plnění strategie Národního lesnického programu z roku 2001. Cílem opatření je posílení zastoupení dřevin, které se vyznačují vyšší tolerancí ke škodlivým činitelům, melioračními účinky na půdu a optimálním využíváním produkčního potenciálu stanoviště. Pěstováním porostů odpovídající druhové a prostorové skladby se má zajistit udržení a rozvoj biodiverzity lesních porostů.

2.1.4 Platby v rámci NATURA 2000 v lesích: Zachování hospodářského souboru lesního porostu z předchozího produkčního cyklu

Lze využít pouze v územích NATURA 2000. Podporuje zachování stavu přírodních stanovišť chráněných podle evropské legislativy tím, že na vybraných územích bude zajištěno zachování současné optimální druhové skladby základních dřevin lesních porostů nebo současného hospodářského tvaru lesa. Má vést k zachování stávajícího lesního hospodářského souboru s bohatou biodiverzitou při vypracování nového lesního hospodářského plánu (na místo jeho přeměny na lesní hospodářský soubor s nižší ekologickou hodnotou).

2.1.5 Program obnovy přirozených funkcí krajiny

Podprogram 115 166 - Adaptační opatření pro zmírnění dopadů klim. změny na lesní ekosystémy

Tento podprogram slouží k financování opatření v lesích České republiky v souvislosti s postupující změnou klimatických podmínek. V tomto programu je široký okruh oprávněných žadatelů, maximální výše podpory v rámci podprogramu činí 250 tis. Kč.

Podprogram podporuje následující opatření:

- opatření pro zlepšování druhové, věkové a prostorové skladby lesních porostů, včetně likvidace invazních druhů,
- opatření za účelem bezpečného ponechání dřevní hmoty v lese,
- ponechání výstavků stanovištně původních dřevin na dožití a k následnému přirozenému rozkladu po těžbě v lesním porostu,
- zpracování lesních hospodářských plánů (dále jen „LHP“) pro hospodářskou úpravu nepasečných forem hospodaření v národních parcích a jejich ochranných pásmech.

2.2 Říční krajina

2.2.1. OPŽP

2.2.1.1 Studie proveditelnosti revitalizačních opatření (OPŽP 6.4.)

Studie proveditelnosti revitalizačních opatření financovatelné především z prostředků osy 6 OPŽP jsou zaměřeny na zpracování podkladových materiálů pro realizaci revitalizačních a přírodě blízkých protipovodňových opatření (PBPO) a jejich projednání s hlavními zájmovými skupinami. Je možno financovat zpracování studií podélných revitalizačních toků a niv, (studií, které komplexně řeší vodní toky a jejich nivy, navrhnou opatření pro obnovu jejich morfologického a ekologického stavu a navrácení toků a niv do přírodního stavu, v opodstatněných případech se také zabývají posílením protipovodňové ochrany, především formou obnovy a tvorby rozlivných území a dalších přírodě blízkých opatření, zlepšují migrační prostupnost vodních toků především formou odstranění migračně neprostupných míst nebo tvorbou rybích přechodů),

2.2.1.2 Oblast podpory 6.4 – Optimalizace vodního režimu krajiny

Tato oblast podpory se zaměřuje na zvýšení retenční schopnosti krajiny a snižování rizika vzniku a zmírňování dopadů povodňových situací a sucha opatřeními příznivými z hlediska ochrany přírody a krajiny, obnovou přirozeného vodního režimu krajiny a ochranu proti vodní erozi. Realizace této oblasti podpory je součástí naplňování cílů stanovených ve Státní politice životního prostředí 2004

– 2010, Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR, Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky a Strategii udržitelného rozvoje České republiky.

V rámci oblasti podpory bude možno podporovat projekty, zaměřené na:

- realizaci opatření příznivých z hlediska krajinné a ekosystémové diverzity vedoucí ke zvyšování retenční schopnosti krajiny, ochraně a obnově přirozených odtokových poměrů a k omezování vzniku rizikových situací, zejména povodní (podpora přirozených rozlivů v nivních plochách, opatření ke zlepšení morfologie vodních složek krajiny podle Rámcové směrnice o vodách, budování a obnova retenčních a akumulacních prostor, které neslouží k chovu ryb nebo slouží jen k takovému chovu ryb který neoslabí ekologické funkce nádrží, výstavba poldrů nebo soustavy poldrů o celkovém objemu do 50.000 m³ atd.),
- opatření ke zlepšení morfologie vodních složek krajiny podle Rámcové směrnice o vodách obsažená ve schválených POP (Plány oblastí povodí)
- zpracování studií podélných revitalizací toků a niv,
- opatření k ochraně proti vodní a větrné erozi a k omezování negativních důsledků povrchového odtoku vody (založení nebo obnova mezí, zasakovacích pásů a průlehů, větrolamů apod.).

2.2.2 Program rozvoje venkova

Obnova lesního potenciálu po kalamitách a zavádění preventivních opatření

Podpora je poskytována na ochranná opatření pro zamezení, resp. zmírnění škod způsobených kalamitami v lesích, obnovu lesa po kalamitních těžbách, provádění preventivních protipovodňových opatření na drobných vodních tocích a v jejich povodích a protierozní opatření na lesních půdách, odstraňování škod způsobených povodněmi na drobných vodních tocích a v jejich povodích, na lesních cestách, sanace nádrží, erozních rýh a hrazení a stabilizace strží na pozemcích určených k plnění funkcí lesa.

2.2.3 Programy Ministerstva zemědělství

2.2.3.1 Podprogram 129 120 – Podpora prevence před povodněmi II.

Podprogram 129 120 je zaměřen na podporu protipovodňových opatření v povodněmi nejvíce ohrožených lokalitách. Opatření by měla mít návaznost na zpracované studie (odtokových poměrů, stanovení záplavových území) v zájmové lokalitě a integrována do Plánů oblastí povodí. Podpora je určena správcům vodních toků. Součástí projektové žádosti má být kladné vyjádření AOPK ČR. Podpora je poskytována do výše 100% nákladů pro Povodí, s.p., LČR, s.p. a obce a do výše 80% pro správce drobných vodních toků určených MZe.

Předmět podpory:

- podprogram 129 122 – "Podpora protipovodňových opatření s retencí" (výstavba, rekonstrukce a obnova vodních nádrží a poldrů, výstavba a rekonstrukce objektů určených k rozlivům povodní) pro žadatele Povodí, s.p., LČR, s.p. a správce drobných vodních toků určených MZe
- podprogram 129 123 – "Podpora protipovodňových opatření podél vodních toků" (zvyšování průtočné kapacity koryt, stabilizace koryt výstavba a rekonstrukce ochranných hrází, výstavba odlehčovacích koryt a štol, zvyšování průtočné kapacity jezů) pro žadatele

Povodí, s.p., LČR,s.p. a správce drobných vodních toků určených MZe

- podprogram 129 124 – "Podpora zvyšování bezpečnosti vodních děl" (především opatření ke snižování rizika zvláštních povodní) pro podniky Povodí
- podprogram 129 125 – "Podpora vymezení záplavových území a studií odtokových poměrů" pro podniky Povodí
- podprogram 129 126 - "Podpora zadržování vody v suchých nádržích na drobných vodních tocích" (výstavba a obnova poldrů, výstavba stavebních objektů území určených k rozlivu povodní, pokud dojde k výstavbě výše zmíněných poldrů nebo objektů, je možné současně zvýšit průtočnou kapacitu koryt vodních toků) určený pro obce

2.2.3.2 Podprogram 129 190 - Podpora zemědělských vodních toků

Program 129 90 řeší v rámci svého podprogramu 129 192 „Příprava Operačního programu Životní prostředí“ poskytování finančních prostředků na výdaje, které nejsou uznány jako způsobilé z hlediska Operačního programu Životní prostředí, na přípravu a zabezpečení akcí, včetně zpracování projektové dokumentace, výdaje související s realizací a dokončením akcí, na předfinancování uznatelných výdajů a na zajištění finanční spoluúčasti investora u akcí financovaných z Operačního programu Životní prostředí. Pro ostatní krajinotvorné programy bude zajištěno financování výdajů spojených s přípravou, realizací a dokončením akcí, které nejsou hrazeny Ministerstvem Životního prostředí. Podpora je určena pro podniky Povodí.

2.2.3.3 Podprogram 129 270 - Odstranění následků povodní na státním vodohosp. majetku II

Podpora pro odstranění následků povodní roku 2011 bude poskytována na obnovu vodních děl (včetně hlavních odvodňovacích zařízení) a koryt vodních toků po povodních včetně souvisejících objektů a zařízení, zejména v intravilánech obcí a dále na volných úsecích vodních toků tam, kde náprava povodňových škod bude znamenat obnovu významného vodohospodářského díla, koryta vodního toku či protipovodňové ochrany území.

2.3 Plocha zemědělských povodí

2.3.1 OPŽP

2.3.1.1 Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur

V rámci oblasti podpory bude v ploše zemědělské krajiny možno podporovat projekty, zaměřené na:

- realizace opatření navržených v rámci schválených komplexních pozemkových úprav zaměřených na výsadby zeleně v krajině a ochranu půdy,
- příprava a realizace prvků územních systémů ekologické stability,
- zakládání a obnova krajinných prvků (výsadba a obnova remízů, alejí, soliterních stromů, větrolamů atd.), břehových porostů a historických krajinných struktur (vč. polních cest a ošetření stromů ve významných alejích), péče o památné stromy,

Oblast bude realizována prostřednictvím individuálních projektů. Pokud je součástí opatření nákup pozemku, musí být příjemce podpory vlastníkem nemovitosti, po dobu nejméně 10 let od ukončení realizace projektu. Příjemce podpory musí zajistit udržitelnost opatření po dobu nejméně deseti let

od ukončení projektu.

2.3.2 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova má potenciál stát se hlavní hybnou silou pro realizaci adaptačních opatření v zemědělské krajině. Ozeleňování společné zemědělské politiky, návaznost na vodní politiky EU – to vše do budoucna budou důležité faktory pro tvorbu dotačních titulů, které budou zemědělce motivovat k realizaci protierozních opatření a obnově lužních lesů, mokřadů a luk. I když jsou tyto tendence na evropské úrovni zjevné, velmi bude záležet, jakým způsobem budou dotační tituly PRV nastaveny na národní úrovni. Příklady ze současného programového období ukazují, že ačkoliv Nařízení k rozvoji venkova umožňuje financovat opatření jako jsou např. zakládání agroforestry systémů, zakládání porostů energetických dřevin, či platby pro Rámcovou směrnici o vodách, v ČR není žádná z těchto plateb využívána.

2.3.2.1 První zalesnění zemědělské půdy

Toto podopatření umožňuje zemědělcům, popřípadě vlastníkům zemědělské půdy, získat podporu na zalesnění jejich pozemků. Z projektu je financováno zalesnění pozemku, majitel dostane prostředky na údržbu porostu na dobu 5 let a po dobu 15 let čerpá ještě zemědělské dotace. Zalesňování zemědělských pozemků je důležité s ohledem na využití půdy a ochranu životního prostředí. Lesní porosty jsou nejen důležitým zdrojem obnovitelné suroviny, ale i krajinnotvorným prvkem majícím vliv na vodní režim, na ochranu půdy, v menší míře mají i sanitární, rekreační, estetický a kulturní význam.

2.3.2.2 Založení porostů rychle rostoucích dřevin pro energetické využití

Založení porostů rychle rostoucích dřevin (RRD) určených pro energetické využití, je podopatření, které umožňuje zemědělcům hospodařícím na zemědělské půdě, získat podporu na založení porostů rychle rostoucích dřevin na těchto pozemcích.

2.3.2.3. Agroforestry – zemědělsko-lesnické systémy

Agroforestry systémy v praxi znamenají výsadbu dřevin do zemědělské krajiny. Zemědělsko-lesnickými systémy se rozumějí takové systémy využívání půdy, kdy jsou na stejném pozemku pěstovány stromy v kombinaci s výkonem zemědělské činnosti. U nás je především zapotřebí vysadit pásy stromů a keřů v orné půdě. Tato platba by měla být otevřena v katastrech, kde je evidována vyšší vodní eroze (nad 10 tun/ha/rok). Ačkoliv Nařízení Rady o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) v článku 44 umožňuje podporu těchto systémů, prozatím nejsou u nás podporovány.

2.3.2.4 Zatravňování orné půdy

Titul zatravňování orné půdy (C.1) je členěn na čtyři typy managementů – zatravňování orné půdy (C.1.1), zatravňování orné půdy podél vodního útvaru (C.1.2), zatravňování orné půdy regionální směsí (C.1.3) a zatravňování orné půdy regionální směsí podél vodního útvaru (C.1.4).

Do titulu může být zařazen půdní blok s kulturou orná půda, který splňuje alespoň jedno z následujících kritérií:

- více než 50 % půdního bloku představují půdy mělké, písčité, podmáčené, velmi těžké, obtížně obdělávatelné,
- půdní blok se nachází nejméně z 50 % své výměry ve zranitelných oblastech dle Směrnice Rady 91/676/EHS,
- půdní blok spadá jakoukoliv svou částí do oblasti LFA,
- půdní blok má střední svažitost vyšší než 10 stupňů

- půdní blok sousedí s vodním útvarem (pouze management C. 1. 2 a C. 1. 4).

V případě managementu C. 1. 3 a C. 1. 4 může být zařazen půdní blok s kulturou orná půda, který splňuje alespoň jedno z výše uvedených kritérií a zároveň se nachází nejméně z 50 % své výměry na území ZCHÚ.

2.3.2.5 Agroenvironmentální opatření

V současné době platná agroenvironmentální opatření zahrnují plošné „bonusové“ platby, zahrnující podporu ekologického zemědělství, údržbu travních porostů a další. Pro úspěšné zavádění adaptačních opatření bude klíčovým úspěšné rozšíření těchto plateb směrem k zalesňování a zatravnění niv, erozí ohrožených a dalších prioritních území. Podrobnější vymezení těchto území poskytuje studie UPRM pro celé povodí Moravy, která bude předmětem další studie.

2.3.2.6 WFD payments (Platby pro Rámcovou směrnici o vodách)

Pokud by konečně došlo k otevření tohoto dotačního titulu, byl by vhodný především jako plošné platby pro zemědělce, kteří se rozhodnou změnit svou hospodářskou praxi a tím sníží erozní zatížení půd a znečištění vody. Modelové příklady využití jsou situace, kdy zemědělec zatravní nebo zalesní ornou půdu ve vymezeném záplavovém území, obnoví určitou výměru mezi anebo realizuje ÚSES. Dále by tato platba měla být dostupná pro zemědělce ve vyhlášených územích CHOPAV – tam kde je zjištěn silný infiltrační potenciál půd a vysoká míra znečištění fosforečnanů a dusičnanů.

2.3.3 Program obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK)

Podprogram 115 165 – Podpora adaptace nelesních ekosystémů

Podprogram 115 165 - Adaptační opatření pro zmírnění dopadů klimatické změny na nelesní ekosystémy v rámci programu Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny slouží k financování opatření týkajících se tvorby a obnovy ekostabilizačních prvků v krajině. Okruh žadatelů je široký, maximální výše podpory v rámci podprogramu činí 250 tis. Kč.

Podprogram podporuje následující opatření: obnova vegetačního krytu, odstraňování nepovolených skládek odpadu, péče o dřeviny, protierozní opatření, regulace šíření invazních druhů, šetrné hospodaření na zemědělské půdě, úprava stanovištních poměrů, zachování a vytváření krajinných prvků.

2.3.4 Přímé platby SZP (platby I. Pilíře Společné zemědělské politiky)

Přímé zemědělské platby tvoří specifickou kapitolu a I. Pilíř dotací SZP (II. Pilíř tvoří platby Programu rozvoje venkova – PRV). Zatímco platby PRV čím dál více reflektují potřebu restrukturalizace zemědělské výroby a jejich nastavení zohledňuje specifické přírodní podmínky, platby I. Pilíře jsou plošné a jsou omezeny pouze nastavením systému křížové shody (Cross-compliance). Tento systém mj. kontroluje shodu s 15 tzv. ekologickými směrnici, jde například o směrnice o ptácích a o stanovištích (NATURA 2000) a o ochraně vod před znečištěním dusičnanů ze zemědělských zdrojů. Prozatím zde chybí Rámcová směrnice o vodách, ta se stane součástí cross compliance od roku 2013. Dále musí zemědělec splnit pravidla GAEC, jejichž část směřuje k ochraně půdy před erozí, k obohacení humusové složky půd a k ochraně vodních zdrojů. Standardy GAEC se průběžně doplňují a zdokonalují. Reforma SZP v roce 2013 však skýtá šanci na podstatné zlepšení standardů pro poskytování přímých plateb, které by otevřelo cestu pro zavádění adaptačních opatření.

3. Návrh změn hodnocených dotačních titulů

3.1. Zalesněná povodí

3.1.1. Operační program životní prostředí (OPŽP)

3.1.1.1 OPŽP Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur

Zhodnocení opatření

OPŽP v lesích umožňuje realizaci širokého spektra adaptačních opatření, jejich realizace je však přednostně směřována do chráněných území a ÚSES nebo lesů poškozených emisemi, popř. je vázána na pozemkové úpravy. Není explicitně zmíněna možnost obnovy lesů v záplavových územích a na erozi ohrožených zemědělských půdách.

Návrhy na doplnění opatření

V novém programovém období by mělo dojít k rozšíření financování i na lesy zvláštního určení a na vodou obohacených stanovištích (L, U, V, G, T, R), kde je možno realizací opatření zlepšit zadržetí vody a/nebo ochránit půdu před erozí a degradací. Nové nastavení dotačního titulu by mělo rovněž pamatovat na závazek Státního programu ochrany přírody a krajiny na obnovu 10 000 ha lužních lesů a měly by být proto přednostně podpořeny projekty obnovy lužních lesů.

3.1.2 Program rozvoje venkova (PRV)

Program rozvoje venkova disponuje několika platbami, které podporují citlivější lesní hospodaření a zejména zlepšení druhové skladby lesních porostů. Níže zmíněné dotační tituly představují slibný začátek, ale zatím zcela nenaplnují možnosti, které PRV má. Návrhy na doplnění budou zmíněny v závěru kapitoly.

3.1.2.1 Lesnicko environmentální platby: Zlepšování druhové skladby lesních porostů

Zhodnocení opatření:

Dlouho očekávaná první vlna, kdy PRV začíná skutečně podporovat ekologická opatření v lesích. V tomto případě ovšem evropské peníze do značné míry suplují nedostatky v národní legislativě. Mnozí vlastníci lesů totiž dodrží zákonnou povinnost udržení stanoveného podílu melioračních a zpevňujících dřevin (MZD), poté však začnou při výchovných zásazích MZD vytěšňovat.

Návrh na změny a doplnění:

Do budoucna je třeba přesunout do podpory ekologického stavu lesů více prostředků a náplň opatření více přiblížit potřebám rozdílných stanovišť. Zejména je třeba podporovat uplatňování přirozené obnovy, využití přípravných dřevin při zalesňování, ponechávání stromů na dožití, kompenzovat vlastníky pozemků za ponechávání vyššího množství mrtvého dřeva, za využívání přirozené obnovy apod. Klíčovým doplněním těchto plateb bude platba pro majitele lesů v okolí lesních vodních toků a mokřadů. V rámci této platby budou majitelé těchto lesů kompenzováni za zlepšování druhové skladby těchto porostů a za zvýšení podílu mrtvého dřeva v těchto nárazníkových pásech.

3.1.2.2. Platby v rámci NATURA 2000 v lesích: Zachování hospodářského souboru lesního porostu z předchozího produkčního cyklu

Zhodnocení opatření:

Dlouho očekávané nedávno zavedené plošné opatření, zaměřené na ochranu cenných lesních stanovišť před velkoplošnými těžebními zásahy a nežádoucí změnou druhové skladby. Jde o kompenzaci vlastníků v územích NATURA 2000 za náročnější pravidla hospodaření.

Návrh na změny a doplnění:

Do budoucna je třeba přesunout do podpory ekologického stavu lesů více prostředků a náplň opatření více přiblížit potřebám rozdílných stanovišť. Zejména je třeba podporovat ponechávání stromů na dožití, kompenzovat vlastníky pozemků za ponechávání vyššího množství mrtvého dřeva, za využívání přirozené obnovy apod.

3.1.3 Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny

Podprogram 115 166 – Podpora adaptace lesních ekosystémů

Zhodnocení opatření:

Program je dobře nastaven a kontrolní mechanismy AOPK zaručují jeho správné směřování, problémem je malý objem financí.

Návrh na změny a doplnění:

Plynulé navyšování rozpočtu programu

3.2 Říční krajina

3.2.1 OPŽP

3.2.1.1 Studie proveditelnosti revitalizačních opatření OPŽP 6.4., 1.3.1.

Zhodnocení opatření:

Jde o velice vitální způsob podpory revitalizačních opatření a PBPO a je třeba jej nadále podporovat, současně je však třeba zlepšit legislativu a zemědělské dotace.

Návrh na změny a doplnění:

Jako potřebné se jeví udržet či zvýšit rozpočet věnovaný studiím proveditelnosti a rozšířit jejich záběr o specifická adaptační opatření. V současnosti je ovšem úspěšnost studií proveditelnosti velice snižována nedostatečnou legislativou a špatně nastavenými zemědělskými dotacemi. Je třeba rovněž zabezpečit, aby majitelé zemědělské půdy po jejím zalesnění prostřednictvím OPŽP dostávali stejné kompenzace a platby, jaké se týkají dotačního titulu „První zalesnění zemědělské půdy“ z PRV (viz. 3.1.2.).

3.2.1.2 Oblast podpory 6.4 – Optimalizace vodního režimu krajiny

Zhodnocení opatření :

Nastavení opatření je vyhovující, ačkoliv je patrný nápor na využívání prostředků na velké investiční akce, např. výstavbu poldrů a rybníků. V tomto ohledu se v posledních letech mnohé zlepšilo a kritéria pro realizaci těchto staveb jsou přísnější. Pozn.: U dalšího potenciálně využitelného opatření 1.3.2. OPŽP jde např. o umožnění výstavby poldrů nad 50 000 m³, což už je často z hlediska adaptačních opatření kontroverzní akce a náklady převyšují environmentální přínosy. Nadále je třeba zlepšovat hodnocení vynaložených nákladů a zaměřit se na zlepšení zadržování vody v ploše povodí na úkor velkých staveb.

Návrh na změny a doplnění:

Nadále zpřísnovat podmínky pro výstavbu velkých poldrů a rybníků, přednostně podporovat opatření v ploše povodí, realizaci protipovodňových opatření, explicitně zmínit možnost obnovy lužních lesů.

3.2.2 Revitalizační projekty Programu rozvoje venkova

3.2.2.1 Obnova lesního potenciálu po kalamitách a zavádění preventivních opatření

Zhodnocení opatření:

Opatření umožňuje velice širokou škálu aktivit, někdy však i akce, které jsou v rozporu s požadavky Rámcové směrnice o vodách. V současnosti dochází k realizaci projektů na úpravy lesních vodních toků, které nesplňují požadavky na zlepšení ekologického stavu vodních toků. Mnoho stavebních prací a protipovodňových opatření je založena na příčných stavbách a konstrukci opevnění z lomového kamene a dochází často k regulaci posledních zachovalých úseků horských bystřín. Tímto způsobem dochází nejen k degradaci morfologie vodních útvarů, ale často i k urychlení odtoku vody a zvýšení povodňového rizika v níže položených částech povodí. Došlo k opuštění tradičních metod s využitím dřevěných prvků, které jsou ekonomicky i ekologicky příznivější variantou úprav vodních toků.

Návrh na změny a doplnění:

Opatření realizovaná z tohoto dotačního titulu by měla respektovat cíl zlepšení ekologického stavu vodních toků. Pro další programové období je třeba vytvořit katalog opatření a metodiku pro správnou praxi úprav lesních vodních toků a realizaci protipovodňových opatření. Zejména je třeba rehabilitovat využití dřeva při úpravách vodních toků a umožnit rovněž ponechávání stabilizovaného mrtvého dřeva v lesních tocích. Metodika konstrukce a stabilizace dřevěných prvků by měla být pro další programovací období k dispozici.

3.2.3 Programy MZe

Jak již bylo řečeno výše, sféra dotačních titulů spravovaných MZe, je dle našeho soudu nedostatečně koordinována s ostatními tituly využitelnými pro realizaci adaptačních opatření. Stejně jako u ostatních finančních nástrojů jde o problém chybějící či nedostatečné legislativy. V tomto případě jde navíc o způsob nastavení kontrolních mechanismů. Dle dostupných informací je funkce environmentálního experta, posuzujícího tyto akce, veskrze formální a nedostačuje často k tomu, aby navrhované akce splňovaly základní ekologická kritéria, tj. přinejmenším, aby tyto akce bezdůvodně nezhoršovaly ekologický stav vodních toků. Stanovisko AOPK musí být bráno v potaz.

3.2.3.1.: Podprogram 129 120 – Podpora prevence před povodněmi II.

Zhodnocení opatření:

Jde o prostředky státního rozpočtu a peníze vypůjčené od Evropské investiční banky, podporované projekty mají velice různorodou kvalitu. U některých projektů nebylo respektováno stanovisko AOPK. Tato oblast je dle našeho soudu nedostatečně koordinována s ostatními tituly využitelnými pro realizaci adaptačních opatření. Dle dostupných informací je funkce environmentálního experta, posuzujícího tyto akce, veskrze formální a nedostačuje často k tomu, aby navrhované akce splňovaly základní ekologická kritéria, tj. přinejmenším, aby tyto akce bezdůvodně nezhoršovaly ekologický stav vodních toků.

Návrh na změny a doplnění:

Je třeba zlepšit přípravu projektů a projednat je s AOPK, projekty by měly bezpodmínečně splňovat požadavek na zlepšení ekologického stavu vodních útvarů.

3.2.3.2 Podprogram 129 190 - Podpora zemědělských vodních toků

Zhodnocení opatření:

Je nutné pečlivě zvážit, která opatření skutečně není možné financovat z OPŽP. Správci vodních toků často sahají k „dostupnějším“ prostředkům ze státního rozpočtu, neboť je tak možné obejít náročnější environmentální kritéria OPŽP. Část dotačního titulu, umožňující financování povinné spoluúčasti investora při realizaci projektů OPŽP je však velmi potřebná.

Návrh na změny a doplnění:

Zvýšit prostředky na zajištění spoluúčasti investora při realizaci projektů OPŽP, zároveň minimalizovat podporu projektů, nesplňujících ekologická kritéria a požadavek na zlepšení ekologického stavu vodních útvarů.

3.2.3.3 Podprogram 129 270 - Odstranění následků povodní na státním vodohospodářském majetku II

Zhodnocení opatření:

Část povodňových škod je třeba neprodleně asanovat, někdy však dochází k nepromyšlenému vynakládání prostředků tam, kde by bylo vhodnější přikročit k revitalizaci či renaturalizaci.

Návrh na změny a doplnění:

Na základě systematické pasportizace vodních toků a odvodňovacích zařízení je třeba identifikovat vodoteče, na kterých se povodňové škody nebudou odstraňovat, ale kde naopak budou využity pro revitalizaci či renaturalizaci.

3.3 Plocha zemědělských povodí

3.3.1 OPŽP

3.3.1.1 Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur

Zhodnocení opatření:

Opatření umožňuje zlepšit ekologickou stabilitu krajiny a umožňuje realizaci protierozních opatření. Opatření však nezmiňuje možnost obnovy lužních lesů.

Návrh na změny a doplnění:

Opatření zachovat v současné podobě.

3.3.2. Program rozvoje venkova

3.3.2.1 První zalesnění zemědělské půdy

Zhodnocení opatření:

Opatření bylo směřováno na málo produkční zemědělské půdy a podle dosavadního průzkumu vedlo k zalesňování druhově bohatých trávníků a ekologicky cenných krajinných mozaik. Potenciál k ochraně půdy před erozí a ochraně vodních zdrojů zůstává prozatím v podstatě nenaplněn. Druhová skladba porostů byla také předmětem oprávněné kritiky. Díky změně PRV v srpnu 2011 již je možné zalesnit i pozemky v nivách vodních toků a erozí ohrožené orné půdy.

Návrh na změny a doplnění:

Je nezbytné změnit prioritizaci půd vhodných k zalesnění. Zalesňovat by se měla orná půda v záplavových územích a orná půda erozně ohrožená. Kritéria zatravňování orné půdy jsou po drobné úpravě využitelná i pro zalesňování (viz. 3.2.5.) Druhovou skladbu je třeba podmínit stanovišti a sázet druhově bohaté porosty, popř. podpořit i metody zalesňování využívající přípravné dřeviny a sukcesi.

3.3.2.2 Založení porostů rychle rostoucích dřevin pro energetické využití

Zhodnocení opatření:

Opatření v současnosti není aktivní

Návrh na změny a doplnění:

Je nezbytné opatření opět uvést v platnost a umožnit podporu zakládání porostů RRD na orné půdě v záplavových územích a na těžkých, zamokřených či erozně ohrožených orných půdách. Podporu PRV by měly získat jen ty porosty, které splňují minimální kritéria ohledně druhového složení porostů (využití autochtonních druhů, zejm. *Populus nigra*, *Populus alba*, *Alnus glutinosa*, *Salix viminalis*, *Salix caprea*) s tvorbou druhově bohatých porostních lemů a požadavky omezující maximální velikost jednorázově sklizené plochy.

3.3.2.3 Agroforestry – zemědělsko-lesnické systémy

Zhodnocení opatření:

Opatření v současnosti není aktivní

Návrh na změny a doplnění:

Opatření je třeba v dalším programovém období uvést v platnost a uzpůsobit ho zejména pro potřeby protierozní ochrany orné půdy a k obnově pastevních lesů.

3.3.2.4 Titul zatravňování orné půdy

Zhodnocení opatření:

Opatření je dobře nastavené

Návrh na změny a doplnění:

Platby uzpůsobit tak, aby více motivovaly zemědělce v záplavových územích a v územích ohrožených erozí půdy, bylo by třeba mírného navýšení plateb v těchto územích.

3.3.2.5 Agroenvironmentální opatření

Zhodnocení opatření:

Opatření je třeba aktualizovat a vhodně nastavit. V současné době platná agroenvironmentální opatření zahrnují plošné „bonusové“ platby, zahrnující podporu ekologického zemědělství, údržbu travních porostů a další. Pro úspěšné zavádění adaptačních opatření bude klíčovým úspěšné rozšíření těchto plateb směrem k zalesňování a zatravňování niv, erozí ohrožených a dalších prioritních území. Podrobnější vymezení těchto území poskytuje studie UPRM pro celé povodí Moravy, která je obsahem další studie.

3.3.2.6 WFD payments

Zhodnocení opatření

Opatření není aktivní.

Pokud by konečně došlo k otevření tohoto dotačního titulu, byl by vhodný především jako plošné platby pro zemědělce, kteří se rozhodnou změnit své hospodářské praktiky a tím sníží erozní zatížení půd a znečištění vody. Modelové příklady využití jsou situace, kdy zemědělec zatravní nebo zalesní ornou půdu ve vymezeném záplavovém území, zemědělci, kteří obnoví určitou výměru mezi anebo realizují ÚSES. Dále by tato platba měla být dostupná pro zemědělce ve vyhlášených územích CHOPAV – tam kde je zjištěn silný infiltrační potenciál půd a vysoká míra znečištění fosforečnany a dusičnany.

3.3.3 Program obnovy přirozených funkcí krajiny, podprogram 115 165 – Podpora adaptace nelesních ekosystémů

3.3.3.1 Podprogram 115 165 - Adaptační opatření pro zmírnění dopadů klimatické změny na nelesní ekosystémy

Zhodnocení dotačních titulů

Opatření je dobře nastavené

Návrh na změny a doplnění

Lze doporučit navýšení prostředků programu

3.3.4 Přímé platby SZP (platby I. Pilíře Společné zemědělské politiky)

Doporučení³:

Je třeba, aby hospodařící subjekt pobírající platby I. pilíře aplikoval na svých pozemcích alespoň 2 programy plošné ochrany zdrojů podle aktuálního vymezení programů. Tyto programy by měly rozlišovat mezi různými typy ohrožení zdrojů a podkladem by měla být zonace na národní úrovni. Tvorba této zonace by měla být státní zakázkou a měla by v sobě obsahovat synergii několika základních politik a tak kombinovat zavádění adaptace krajiny na změnu klimatu, protierozní a protipovodňová opatření (Povodňová směrnice - PS) a opatření na zlepšení kvality vody (Rámcová vodní směrnice - WFD, Nitrátová směrnice) a ekologického stavu vodních útvarů (WFD, PS), dále požadavky na zlepšení biodiverzity (CBD, NATURA 2000), požadavky na produkci energie z obnovitelných zdrojů (Akční plán pro biomasu, Národní akční plán pro produkci energie z obnovitelných zdrojů). Vycházet se dá do značné míry z dat shromážděných při zpracování Plánů oblastí povodí (Rámcová směrnice o vodách by měla být nově součástí CC) a které se průběžně aktualizují. Dalším užitečným námětem jsou mapy erozního ohrožení půd a vymezení záplavových území. Zejména by však bylo dobré si uvědomit, že je třeba podmínky dotací přizpůsobit konkrétní biogeografické zóně či krajinnému typu a půdě. U druhého pilíře, zejm. Agroenvi je třeba podporovat tvorbu "Plánů pro zachování biodiverzity", které by zemědělec spoluvytvářel.

3 V době dokončení studie nebylo možné získat úplné informace o směřování Společné zemědělské politiky EU a přesné podobě dotací. Tato část naší studie je proto spíše indikační a závisí na vývoji SZP EU.

4. Závěrečná doporučení: Systémový (integrovaný) přístup

Dotační systém v ČR umožňuje financování projektů, směřujících k realizaci adaptačních opatření a projektů. U dotací poskytovaných Strukturálními fondy EU je určitá základní shoda s uplatňováním rámcových politik zabezpečena (i když i zde nalezneme nedostatky). Je však třeba dodat, že některé dotační nástroje nejsou dostatečně koordinovány a harmonizovány. Dotační tituly Ministerstva životního prostředí (MŽP) a dotace poskytované Ministerstvem zemědělství (MZe) často netvoří dostatečně funkční celek. V posledních letech je naštěstí patrná snaha využití těchto prostředků uvádět v soulad. Ne vždy se to daří. Dochází tak k investicím, které mnohdy nesplňují požadavek na účelné využití finančních prostředků, zejména s ohledem na požadavky na zlepšení ekologického stavu vodních útvarů (dle pojetí Rámcové směrnice o vodách) a zadržování vody v krajině. Tyto nedostatky jsou často zapříčiněny nesouladem v legislativě a obtížným prosazováním přírodě blízkých způsobů ochrany před povodněmi a suchem. Nastavení přímých zemědělských plateb SZP není prozatím pro zavádění krajinných adaptačních opatření příliš příznivé, ačkoliv připravovaná reforma plateb SZP patrně přinese obrat k lepšímu. Je rovněž třeba doporučit ustavení nových meziresortních pracovních skupin, které budou koordinovat zavádění adaptačních opatření. V principu půjde o práci na harmonizaci výše zmíněných strategií a jejich implementaci do legislativy a dostupných finančních nástrojů.

V uplynulých letech došlo k výraznému zlepšení koordinace akcí, směřujících ke zlepšení zadržování vody a realizaci protierozních opatření. V rámci naší analýzy jsme však našli několik systémových nedostatků, které způsobují neefektivní, či dokonce protichůdné využívání dotací. Jde o nedostatečnou návaznost legislativy a dotací a rovněž o malou provázanost dotací různých resortů. Namátkou uvedme přímé zemědělské platby, které podporují orání niv anebo realizované projekty programu rozvoje venkova, při kterých došlo k odvodňování mokřadů. V této části studie se zabýváme dotačními nástroji. Jejich harmonizace je důležitým krokem. Bez změny legislativy však tento krok nebude dostatečný. Dílčí návrhy změn dotačních titulů navrhujeme u většiny popisovaných opatření. V tomto shrnutí chceme akcentovat nejzávažnější nedostatky v dotačních titulech, které by mohly vést k ohrožení adaptace krajiny na změny klimatu. Některé dotační tituly jsou navíc nastaveny protichůdně, což vede k plýtvání veřejnými rozpočty. Z koncepčního hlediska především navrhujeme:

- V rámci vyplácení přímých zemědělských plateb dále zpřesnit podmínky pro jejich poskytování. Vybrané bloky s ornou půdou a nadlimitní erozí, stejně jako bloky orné půdy v určených záplavových územích vyčlenit z možnosti čerpání přímých plateb. Namísto toho zemědělce motivovat k zatravnění a zalesnění těchto půd.
- Pro zemědělce, kteří zatravní či zalesní ornou půdu v záplavových územích a v územích s nadlimitní vodní erozí je třeba v rozpočtu Programu rozvoje venkova vyčlenit odstupňované bonusové platby na způsob Agroenvironmentálních plateb nebo Plateb pro rámcovou směrnici o vodách.
- Změnit priority pro zalesňování orných půd a upřednostnit zemědělské půdy v záplavových územích a na erozí ohrožených půdách.
- Program rozvoje venkova a Program prevence před povodněmi, využívané v lesních územích k úpravám vodních toků a k zvládnutí kalamit a živelných pohrom, musí garantovat, že úpravy vodních toků nezhoršují jejich ekologický stav a že veškeré akce v lesních povodích směřují k obnově vodního režimu a mokřadů a k obnově přirozené druhové skladby v lesních porostech na vodou obohacených stanovištích.
- Program prevence před povodněmi je třeba harmonizovat s využíváním Operačního programu životní prostředí. Prozatím se nedostatečná harmonizace projevila slabým čerpáním zdrojů EU a velkým čerpáním národních zdrojů a peněz vypůjčených od Evropské

investiční banky.

- Podporu PRV pro zakládání porostů energetických dřevin je vhodné navázat na realizaci adaptačních opatření a přednostně by tyto porosty měly být zakládány na půdách ohrožených erozí a ve vymezených záplavových územích. V jiných územích by neměla být podpora udělena.
- OPŽP by měl rozšířit svoji podporu na změnu druhového složení i na lesy ochranné a na vodou obohacená lesní stanoviště (L, U, V, G, R, T)
- Nadále rozvíjet podporu integrovaných projektů, kdy na základě studie proveditelnosti dojde k realizaci adaptačních opatření, spojených s revitalizačními a protipovodňovými opatřeními.

5. Literatura

Bílá kniha: Přizpůsobení se změně klimatu: směřování k evropskému akčnímu rámci (duben 2009)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0147:FIN:CS:PDF>

Defra (2008): Restoring floodplain woodland for flood alleviation, Project SLD2316, Final report, Department of Food and Rural Affairs, Crown copyright

Green paper - preparing forests for climate change (2010)
http://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/green_paper.pdf

Impacts of Climate Change on European Forests and Options for Adaptation (European Forest Institute, 2008)
Ke stažení na http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/external/euro_forests/index_en.htm

Operační program životní prostředí, Implementační dokument, MŽP, 2010

Pithart D., et al. (2010): Ecosystem services of natural floodplain segment - Lužnice River, Czech Republic, WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol 133, © 2010 WIT Press

Program rozvoje venkova, MZe, aktualizace 2011

Průvodce možnostmi získávání podpor pro lesní hospodářství v období 2007-2013 (ÚHÚL, 2008)

Finanční příspěvky na hospodaření v lesích poskytované jednotlivými kraji v roce 2009 (ÚHÚL, 2009) <http://www.uhul.cz/poradenstvi/publikace.php>

Rádce vlastníka lesa do výměry 50 ha I.(ÚHÚL, 2005)
<http://www.uhul.cz/poradenstvi/publikace.php>

Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR (prosinec 2009), MŽP

Směrnice 2000/60/ES, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky

Směrnice 2007/60/EC o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik.

http://eagri.cz/public/web/file/95582/Zavazna_pravidla_na_rok_2011.pdf

<http://www.dotace.nature.cz>